

GLEDALIŠKI LIST

Narodnega gledališča v Ljubljani

1938-39

DRAMA

3 HELLA WUOLIJOKI:
ŽENE NA NISKAVUORIJU

Din 2:50

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1938/39 DRAMA Štev. 3

HELA VUOLIJOKI:

ŽENE NA NISKAVUORIJU

PREMIERA 27. SEPTEMBRA 1938

Svetovna vojna z vsemi svojimi posledicami je pognala po vsem evropskem svetu, do njegovih skrajnih meja in tudi do zemelj, ki niso bile zapletene vanjo, silovit val novega, morda brutalnejšega, a na vsak način krepkejšega življenjskega čustva. Človek je vse bolj željan življenja, svobode in nebrzdanega razmaha. Ta val so morda najbolj občutile obrobne države velike Rusije, ki so si po veliki katastrofi pridobile samostojnost in se sicer obvarovale socialne revolucije, toda duh novega časa je zavel tudi preko njih, je razgibal vsaj srca. Občutile pa so ga silneje zato, ker so vse dotlej živele pogreznjene v patriarhalni kmetiški red in v svoje dremotno izročilo.

Med te dežele šteje tudi Finska. Pisateljica te zemlje Hela Vuolijoki je prisluhnila hrumenju tega viharja, ki je vel preko dežele tisočerih jezer, preko njenih temnih gozdov in mirnih, samotnih kmetij — in iz spoznanja o tem duhovnem prevratu je nastala njena drama »Žene na Niskavuoriju«. Smisel tega dela je opis revolucije, ne morda politične, temveč revolucije v človeških srcih. V dolgih dobah utrjeni red, ki sloni na mogočnih tradicijah in na svinčenem nagonu teh ljudi do zemlje, ta red napade pomladni vihar srca, ki je opojeno od ljubezni, in srca, ki je omamljeno od one nove velike človeške žeje po pravem, polnem življenju, po svobodi, po razmahu vseh moči. Iz roda v rod so živeli ljudje na Ni-

skavuoriju svoje vnanje urejeno, notranje in prikrito pa nelepno in pokvarjeno življenje. Ženili so se za denar, si iskali ljubavne utehe izven doma, doma pa so rodili otroke in skrbeli za večje in večje blagostanje. Toda zmeraj so se vračali od ljubic k ženam in njihovi domovi so stalni trdno, čeprav so stali na laži. Tudi današnji gospodar na Niskavuoriju živi, kakor so živeli njegov oče, ded in praded; tudi on doživi ljubezen izven doma. Toda zdaj veje preko vsega Tavastlanda vihar novega časa. In v njegovem srcu se spodeta stari red z vso tradicionalno nesvobodo in neresnico in pa duh novega časa, ona velika žeja po svobodi, po pravem, polnem in čistem življenju. In njegova zgodba kaže, kako mladi vihar podira stare, mogočne, na bogastvu in laži stoječe tavastlandske domove.

Ta drama je torej borba ljubezni zoper tradicijo, zoper posest, zoper zakon in rodbino, zoper same težke nagone, ki so v stoletjih nastali iz trdnega družbenega redu, je boj dveh ljudi z družbenim kolektivom. Poglavitno težo tega boja nosi ženska, nova, svobodna, toda v bistvu čista in svetla ženska. Ona je glasnica novega življenja, ki prodira v te gozdne samote iz velikega mesta. Srečanje novega duha s staro, razpadajočo miselnostjo je čudovit in pretresljiv prizor, barvit in resničen. Poln je velikih sodobnih vprašanj, ki se razgrinjajo prirodno in nevsiljivo. In preveva ga topla, resnično ženska čustvenost, ki gane; Hela Vuolijoki vodi z mehko roko, dasi pozna tudi ironijo in ostro kritiko.

J. V.

Nekaj o finski literaturi

Ko sem se na letošnjem mednarodnem penklubskem kongresu v Pragi seznanil s finskimi, latvijskimi in estonskimi delegati, smo se večkrat pogovarjali med seboj o tem, kako se ravno mali narodi malo ali skoraj nič ne poznamo med seboj. Drug drugemu smo skušali na najkrajši način podati sliko svojih kulturnih in političnih razmer, toda pri vsakem novem pogovoru smo morali to sliko dopolnjevati, zato da bi dobil vsak čim večjo in podrobnejšo podobo. Takrat mi je prišlo na misel, da bi bilo nujno potrebno organizirati

pri vsakoletnem mednarodnem penklubskem kongresu nekaj krajših referatov o literaturah posameznih malih narodov. Treba bi jih bilo v nekaj jezikih tudi razmnožiti, da bi si potem vsak delegat nesel kratko poročilo domov. Vem, da je tako stvar težko začeti, ker ni mogoče takoj pri prvem predavanju obseči vse literature, toda če bi se to delalo že od prvega kongresa dalje, bi lahko imel vsak delegat, ki bi se zato zanimal, pri letošnjem XVI. kongresu potrebno sliko o literaturi malih narodov. To bi bilo zelo koristno, kakor bi bilo sploh koristno, če bi se mali narodi v Evropi med seboj bolj povežali, ker bi se tako tudi lažje branili pred pritiskom velikih držav. Treba je izkoristiti vse načine samoobrambe, kajti poslednji dogodki v Evropi pričajo, da vidijo velike države v malih državah samo neke vmesne pokrajine, ki si jih nekega dne začno med seboj deliti.

Finski delegat ni vedel, da je že pred leti izšel pri njih prevod Cankarjevega »Martina Kačurja«. Dr. Rus me je opozoril nanj v naši licealni knjižnici.

Z dramo »Žene na Niskavuoriju« prinaša slovensko gledališče kot prvo v Jugoslaviji finsko dramatsko delo, ki je v zadnjih letih doseglo povsod lepe, pa tudi zaslužene uspehe. Delo ni zgolj folklor, saj se v borbi treh človeških usod poglobi v splošno dramo, ki utegne biti povsod doma, kjer so take socialne in družbene razmere, kakor nam jih prikazuje Hela Vuolijoki.

Če primerjamo kulturni kakor tudi splošne zgodovinske razvoje večine malih narodov med seboj, vidimo, kako so si podobni in sorodni. To velja tudi za Fince in Slovence.

Finci so izgubili svojo samostojnost okrog 1155. leta, ko so prišli pod Švede. Po švedsko-ruski vojni 1808-09. leta so morali Švedu finsko ozemlje odstopiti Rusom. Na deželnem zboru v Borgu je ruski car Aleksander dal deželi ustavo. Kljub temu, da pozneje ruski carizem ni izpolnil vseh svojih obljub, se je pod Aleksandrom I. razvilo finsko kulturno in politično življenje tako, da lahko govorimo o prvi dobi pod rusko nadvlado o finskem narodnem prepovedu. Kakor pri nas, se je tudi tam začela najprej jezikovna borba med zastopniki posameznih dialektov, ki so skušali pri ustvarjanju modernega finskega knjižnega jezika priboriti za svoj dialekt

čim častnejše mesto. Umetnega leposlovja Finci do te dobe niso imeli veliko, zato pa tem bogatejšo ljudsko poezijo; poznavalci finskega narodnega blaga trde še danes, da je finski narod po narodni literaturi najbogatejši narod v Evropi.

Zbiranje narodnega blaga je bilo poglavitno delo prvih narodnih preporoditeljev. S starimi in včasih tudi s prastarimi narodnimi pesmimi so začeli vzbujati in vzgajati finsko narodno zavest. S kakšno ljubeznijo se je finski narod oklenil svoje ljudske literature, priča izdaja velikega finskega epa »Kalevala«, ki ga je izdal leta 1835. zbiralec in zapisovalec narodnih pesmi Elias Lönnrot. Njegov uvod je zaznamovan z 28. oktobrom. Ta dan je še danes za finski narod velik praznik in ima svoje posebno ime, tako zvani »dan Kalevale«. Narodne pesmi so ohranili narodni pevci, podobni sibskim guslarjem, le da imajo drugačno godalo, ki je podobno citram. Zbiralci narodnega blaga so zato poiskali take pevce po raznih krajih in si po njihovem prednašanju zapisovali besedila.

»Kalevala«, ki je nastal v Kareliji, šteje 12.078 stihov in spada danes med najznamenitejšo narodno poezijo evropskih narodov. Vsebina epa, ki ga slovenski bralec lahko bere v nemškem prevodu, so snubitvene vožnje starega peva Väinämöinen in kovača Ilmarinena v deželo Pohjola, kjer živi devica severnih krajev. Ilmarinen si jo pribori na ta način, da skuje čarobni mlin (»sampo«, ki melje samo srečo in blaginjo. Ko Ilmarinen po nesreči izgubi svojo mlado ženo, potujejo kalevški junaki spet v Pohjolo, da bi si čarobni mlin nazaj priborili. To se jim posreči samo z ripom, toda pri povratku jih dohiti gospodarica severa Louhi, ki se je spremenila v ogromnega orla, na čigar perutih je prinesla severne može. Med bojem, ki se tedaj začne med obema skupinama, pade čarobni mlin v morje in se razbije na drobne koščke. Kamor je priletel kakšen drobec, je vsejal trajno blaginjo, bogastvo in rodovitnost. Stari pevec Väinämöinen je vlovil nekaj koščkov in jih rešil za svojo domovino. V to glavno dejanje so vpleteni še trije drugi cikli o mladi Aini, o Lemminkainenemu, finskem don Juanu, ter o nesrečnem Kulervi, ki ga povesod preganja strašna usoda. Karkoli začne, vse se nesrečno konča. Nenaklonjenost usode, človeška podlost in lastne strasti ga poženejo v smrt, potem ko je po nevedoma onečastil svojo lastno

sestro. Ep se začne z nekakim prologom o nastanku sveta, ki ga je ustvarila Ilamatar, hčerka zraka in mati ljudskega pevca, konča pa se z epilogom, ki pripoveduje o poroki kralja Karelije, ki ga je rodila devica, z lepo Aino.

Početki finske literature segajo v protestantsko dobo. Škof Mikael Agricola je okrog 1542. leta izdal prvi finski abecedar. S tem abecedarjem se začne finska literatura, kakor se začne naša s Trubarjevim katekizmom in abecedarjem. Uvod k abecedarju je napisal Agricola v stihih, ki so prvi umetni stih v finskem jeziku. Abecedarju je sledil katekizem, molitvenik, novi testament, cerkvena priročna knjižica, maša, psalter in nekaj odlomkov iz starega testamenta. Tako se je začela finska umetna književnost prav tako s protestantizmom kakor slovenska. Razlika je samo v nadaljnjem zgodovinskem razvoju. Protireformacija Fincev ni dosegla, zato je večina še danes protestantske vere (98%).

Finska republika, ki ji je ruska revolucija 1917. leta pomagala do svobode, ker ji je priznala pravico do samoodločbe, meri 388.217 km² (Jugoslavija meri le 248.990 km²!) in ima 3,630.000 Fincev in 340.000 Švedov. 57% vse zemlje je porastle z gozdom, 11,5% pa zavzemajo jezera (44.852 km²). Zato ni čuda, če pravijo Finski, da je »dežela tisočerič jezer«. Prebivalstvo se peča z gozdarstvom, poljedelstvom in živinorejo. Med industrijo je najbolj razvita lesna in tekstilna industrija. Stara finska narodna noša se je izgubila; v nekaterih krajih, ki so bili pod močnejšim ruskim vplivom (Karelija), so prevzeli ruske noše. Zato ni tam ruska rubaška čisto nič nenavadnega. Stari narodni pevci, pri katerih so nabrali toliko lepega ljudskega knjižnega blaga, so se oblačili kot revnejši ruski kmetje. Drugod (v zapadni Finski) je prevladoval švedski vpliv, kar se pozna nekoliko še na nošah, ki jih pa skoraj nikjer več ne nosijo za vsakdanjo potrebo, temveč podobno kot pri nas, bolj za slavnostne prilike. Ime Finland, iz katerega izvira tudi slovenska beseda Finska, je švedsko, zato ga narodno zavedni Finci ne slišijo radi, kajti od 1917. leta dalje se njihova država imenuje s finskim narodnim imenom: republika Suomi, prebivalec pa Suomalaiset, ki je najmočnejši suovski rod. Za njim pridejo Tavasti ali Hämmäläizeti in Karelijci.

Največji suomski pesnik je Aleksis Kivi (1834—1872), ki je obenem tudi prvi suomski poklicni književnik. Zato ga je doletela težka življenjska usoda, kakor doleti vsakega umetnika majhnega naroda, če se je posvetil pisateljskemu poklicu. Utrujen in izmučen ter živčno popolnoma izčrpan je umrl že v svojem 39. letu. Kakor mi o Prešernu ali Čehi o Machi, tudi Suomci nimajo nobene prave slike o svojem pesniku. Ostala je samo risba, pa še tista je bila napravljena, ko je že ležal na mrtvaškem odru. Pesnik Eino Leino je pozneje zapisal v elegiji, posvečeni velikemu pisatelju, da je prav za prav živel samo od jeseni do božiča. Rodil se je namreč v jeseni, umrl pa je na silvestrovo. Bil je lirik, dramatik in romanopisec, občudovalec Shakespeara, Cervantesa in Homerja, ki je z veliko ljubeznijo prebiral sv. pismo in ep Kalevala. Značilno zanj je, da njegovo težko življenje ni našlo toliko odmeva v njegovem delu (razen v nekaj lirčnih pesmih, v katerih je skrita tiha melanholija). kolikor bi pričakovali. Njegovi glavni deli sta karakтерна komedija »Čevljar« in pa roman »Sedem bratov«, v katerih se je uveljavil kot največji suomski humorist, mogoče sploh kot največji humorist severnih literatur.

Od njegovih dramatskih del so za njegovega življenja uprizorili samo mračno svetopisemsko delo »Lea«, ki spada med prva njegova dela. Z uprizoritvijo te drame 10. maja 1869. leta je povezana ustanovitev suomskega gledališča, kajti šele ta predstava je dokazala in prepričala, da je suomski jezik tudi sposoben živeti v drami in na odru. Šele pri tej predstavi so namreč spoznali velike izrazne možnosti finskega jezika in njegovo blagozvočnost. Kaarlo Bergbom (1843—1906) je ravno na osnovah te predstave začel pozneje graditi in razvijati suomsko gledališče. Ob stoletnici rojstva znamenitega zbiralca narodnega blaga Lönnrota so 1902. leta odprli »Finsko narodno gledališče« v Helsinkih. Na razvoj suomske dramatike sta precej vplivala Ibsen in Björnson in avtorica naše drame »Žene na Niskavuoriju« je dobila od kritike častni priimek »suomski Ibsen«.

Suomska dramatika se je v zadnjih petdesetih letih zelo razvila, svetovni sloves pa si je pridobila šele Hela Vuolijoki.

Toliko sorodnega, toliko našega je v tej drami, ki prikazuje usodo in medsebojno borbo treh generacij in ki postavlja na oder

takšen lik matere, kakršnega mogoče sploh ne pozna nobena druga moderna dramatika. Človeška prasila, ki je ni mogla ugonobiti in zadušiti nobena civilizacija, živi v Tavastlandu dalje in se po najmlajši generaciji združuje z novimi kulturnimi stremljenji.

Študirali smo jo z veseljem in ljubeznijo, dasi nismo mogli v zadnjih nemirnih in razburkanih dneh najti vedno potrebnega miru. Toda drama nas je vedno znova pritegnila in oklenila, da smo lahko z njo skupaj kljubovali vsemu težkemu in negotovemu. Včeraj med glavno vajo se je prišel od nas poslavljati sin in sodelavec našega vrlega slikarskega mojstra Skružnega. Klicala ga je domovina, kakor nekoč Finska mladega Arneja. Ne vem, kakšna usoda je zrežirala, da smo ravno takrat igrali drugo sliko, in sicer prizor, ko se pogovarjata mati in Ilona o niskavuorskih možeh. Še sedaj slišim glas Marije Vere, ko je govorila materine besede, ki so se mi raz oder vmešale v slovo z mladim našim sodelavcem iz gledališke slikarne: »Ko je (Arne) odhajal na fronto, je pisal očetu: »Tako, zdaj grem, da bom branil naše kraljestvo niskavuorsko«.

K. B.

Hela Vuolijoki

Pisateljica Hela Vuolijoki — danes je stara kakih petdeset let — je bila rojena na Estonskem, živi pa že mnogo let na Finskem, ter je v teku let spisala večje število del, katerih sloves pa ni prodrlo preko meja njene države. Šele s svojo prvo dramo, »Kojdola«, ki je dobila leta 1932. prvo državno literarno in razen te še posebno nagrado, je dosegla svoj prvi uspeh na dramskem polju. Ta uspeh je bil za njeno nadaljnje delo odločilen. Napisala je v petih letih še pet odrskih del, toda najprodonerjši uspeh je dosegla njena igra »Žene na Niskavuoriju«. Dejanje se razpleta na osnovi treh ženskih značajev — vsaka izmed njih je predstavnica generacije, ki se po mišljenju in čustvovanju razlikuje od druge, in prikazuje konflikt tavastlandsko-švedskega posestnika, ki omahuje med ljubeznijo do učiteljice Ilone in dolžnostjo do rodbine in posestva.

Realistično zasnovana igra se odlikuje s posebno močnim življenjskim utripom, z zdravo, polno in sočno dramatiko in z dobro psihologijo — predvsem ženske duše. Sugestivna sila pisateljicine oblikovalne moči in njen vse premagujoči optimizem sta življenjski in umetniški izraz njene izredno zanimive osebnosti, ki je radi nenavadnega delokroga skoro senzacionalna.

Hela Vuolijoki je predsednica ruske družbe za nafto, lastnica velike žage in — književnica. Prav gotovo nenavadna združitev tako nasprotnih si poklicev.

Med svetovno vojno je stala kot šef na čelu velike eksportne tvrdke v Stockholmu, kasneje je bila šef največje lesne družbe v deželi, ki je uvažala les iz ruske Karelije. Dve leti je delovala na lesni borzi v Londonu, bila hkrati lastnica žage in mednarodni mešetar izvoznega podjetja. Tudi v Bruslju je vzbudila kot edina ženska na tamošnji borzi veliko pozornost. Ima pa posestvo na severnem Finskem, ki se imenuje Marlebeck. Nazivljejo jo »Majorka z Marlebecka«.

Dokaz za njen več kot nadpovprečni uspeh v dramatiki je dejstvo, da je imela že lani za »Žene v Niskavuoriju« pogodbo s 60 evropskimi gledališči. Literarne ocene jo primerjajo z Mino Cantho-vo ter jo nazivljejo modernega Ibsena.

Maša Sl.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavniki: Oton Župančič. Urednik: Josip Vidmar. Za upravo: Karel Mahkota. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DIVISION OF THE PHYSICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF CHEMISTRY
5708 SOUTH CAMPUS DRIVE
CHICAGO, ILLINOIS 60637
TEL: 773-936-3700
WWW.CHEM.UCHICAGO.EDU

Žene na Niskavuoriju

Drama iz finskega življenja v treh dejanjih — Spisala: Hella Wuolijoki. — Prevedel: C. K.

Scenograf: ING. ARH. R. FRANZ.

Mati na Niskavuoriju	Maria V
Arne Niskavuori, njen sin, dr. agr., gospodar na Niskavuoriju	Jan
Marta, njegova žena	V. Juvan
Analiza, njena nečakinja, dijakinja	Levarje
Ilona Ahlgren, mlada učiteljica	M. Dan
Pastor	Lipah
Pastorjeva žena	Šaričeva
Doktor	Bratina
Lekarnar	Drenove
Simola	Sever

Nikkilä	Potokar
Pentillä	Gale
Gospa Nikula	Slavčeva
Gospa Martila	M. Boltarjeva
Nadučitelj Vainio	Jerman
Oskrbnica	Gabrijelčičeva
Oskrbnik	Plut
Telefonska Andra	V. Juvanova
Serafina, Andrina sestra, žena šolskega sluge	Rakarjeva
Saly, služkinja na Niskavuoriju	J. Boltarjeva
Tilda	* * *

Režiser: Bratko Kreft.

Prva slika se vrši meseca avgusta, na materin god, v starinski hiši na Niskavuoriju. Druga slika pozimi v materini sobi na Niskavuoriju. Tretja slika v sobi gospodične Ahlgren. Četrta slika v istem prostoru kakor prvo dejanje. Peta slika v sobi gospodične Ahlgren. Šesta slika v sobi gospodične Ahlgren. Sedma slika v sobi gospodične Ahlgren. Osmo slika v sobi gospodične Ahlgren. Deveta slika v sobi gospodične Ahlgren. Deseta slika v sobi gospodične Ahlgren. Onemogočila tvrdka J. Rot, Mestni trg.

Blagajna se odpre ob pol 20.

Za 20.

Konec ob pol 23.

WILSON

Wilson, J. B. (1910-1980)

Wilson, J. B. (1910-1980) was a prominent American politician and diplomat. He served as the 34th Governor of California from 1959 to 1967. Prior to his governorship, he held various positions in the state government and served in the U.S. House of Representatives. Wilson was known for his leadership in California's economic development and his efforts to improve the state's infrastructure. He was also a member of the Republican Party and played a significant role in the party's platform during his time in office.

Wilson, J. B. (1910-1980)